

Наталія БАК

кандидат економічних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, Україна, n.bak@chnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0003-3774-1745

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ВЛАДИ У РОЗБУДОВІ ПОВОЄННОЇ УКРАЇНИ

Вступ. В умовах триваючих воєнних дій формується стратегічна візія подальшого розвитку Української держави. За всієї різноаспектності проєктування її цілей на майбутнє потребує конкретизації механізм акумулювання та розміщення фінансових ресурсів суспільства. Розрахунок кількісних параметрів такого механізму активно здійснюють як представники економічної науки, так і фахівці органів державної влади. Проте недостатньо прозорими й очевидними залишаються запропоновані різними інституціями якісні характеристики фінансових засад майбутньої організації системи суспільних відносин, серед яких провідну роль відіграє чинник влади.

Мета – обґрунтувати теоретичні засади ролі фінансів у повоєнному відновленні України через призму функціонування інституту влади.

Методи. Використано загальнонаукові та спеціальні методи: аналіз, синтез, групування, опис, теоретичне узагальнення, абстрактно-логічний метод.

Результати. В результаті дослідження обґрунтована необхідність виокремлення та визначення пріоритетів розвитку українського суспільства й національної економіки з позиції формування та функціонування центрів фінансової влади, перелік яких охоплює: громадянське суспільство, інститути державного управління, органи місцевого самоврядування, бізнес, а також публічний і приватний, реальний і фінансовий сектори економіки. Збалансування їхніх економічних інтересів і можливостей потребує цілеспрямованих змін у сферах оподаткування та використання державних фінансових ресурсів, модернізації реального сектору національної економіки на інноваційних засадах, розвитку фінансово спроможних громадянських інституцій і бізнес-спільнот.

Висновки. З урахуванням чинника фінансової влади, основними напрямками подальшого розвитку українського суспільства визначено демократизацію суспільних відносин, дерегулювання та лібералізацію економічних взаємозв'язків, децентралізацію процесу розподілу й перерозподілу вартості ВВП, дефінансіалізацію та повноцінне досягнення мети політики фіскальної децентралізації.

Ключові слова: фінанси, фінансова стратегія, фінансова влада, демократизація, дерегулювання, дефінансіалізація, децентралізація.

Бібл.: 22.

Nataliia BAK

Ph. D. (Economics), Assoc. Prof., Yuriy Fedcovych Chernivtsi National University,
Chernivtsi, Ukraine, n.bak@chnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0003-3774-1745

THE ROLE OF THE FINANCE POWER IN THE POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE

Introduction. Despite the active military actions, a strategy for the further development of the Ukrainian state is being formed today. The strategy requires a specification of an effective mechanism for accumulating and allocating society's financial resources. Representatives of economic science and specialists of state authorities are working to calculate the quantitative parameters of such a financial mechanism. However, the qualitative characteristics of financial foundations for future social organization remain insufficiently transparent and understandable. Among them, the power factor plays a leading role.

The purpose of the article is to substantiate the theoretical foundations of the role of finance in the post-war reconstruction of Ukraine through the prism of the functioning of the institution of power.

Methods. General scientific and special methods are used: analysis, synthesis, grouping, description, theoretical generalization, and abstract-logical method.

Results. As a result of the study, the necessity of identifying priorities for the development of Ukrainian society and the national economy from the standpoint of the formation and functioning of the centers of financial power is substantiated. These priorities include civil society, public administration institutions, local self-government bodies, business, as well as public and private, real and financial sectors of the economy. Balancing economic interests and capabilities of the centers of financial power requires purposeful changes in the areas of taxation and use of state financial resources, modernization of the real sector of the national economy on an innovative basis, and development of financially capable civil institutions and business communities.

Conclusions. Taking into account the factor of financial power, main directions of the further development of Ukrainian society are democratization of social relations, deregulation and liberalization of economic relationships, decentralization of the process of distribution and redistribution of the GDP value, definancialization and full achievement of the goal of the fiscal decentralization policy.

Keywords: finance, finance strategy, finance power, democratization, deregulation, definancialization, decentralization.

JEL Classification: E60, 62; O20; P43.

Постановка проблеми. Важкі випробування, які випали на долю українського народу, активували широке коло питань різноманітного спрямування. Серед них важливе місце посідає проблематика повоєнного розвитку Української держави та українського суспільства загалом. Незважаючи на триваючу активну фазу бороть-

би з російською агресією на військовому, політичному, гуманітарному, інформаційному та іншому фронтах, очевидною є потреба пошуку обґрунтованих векторів майбутнього прогресу національної економіки, її місця в світогосподарських зв'язках і ролі фінансів, зокрема, яка їх визначатиме.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Після шоку перших місяців відкритої військової агресії наукова спільнота України та зарубіжні науковці почали плідну роботу в царині аналізу поточного стану справ у сфері фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку держави й проектування його на майбутнє. Окремі її акценти містять результати досліджень щодо втрат ендогенного потенціалу регіонів України, в тому числі бюджетних ресурсів органів місцевого самоврядування (М. Мельник, І. Лещук, І. Іртищева, І. Крамаренко, І. Сіренко) [1; 2], напрямків удосконалення національного податкового законодавства (А. Крисоватий, В. Валігура) [3], системи фінансового забезпечення критичної інфраструктури країни (В. Кудряшов) [4], механізму подальшої співпраці з міжнародними фінансовими партнерами (К. Клименко, М. Савостьяненко) [5; 6], а також із національними агентами при формуванні державного боргу та управлінні ним (Т. Богдан, В. Кудряшов) [7; 8], можливостей забезпечення фінансової стабільності України (Г. Возняк, О. Дмитрик) [9] тощо.

Враховуючи об'єктивну обмеженість грошових фондів у системі ресурсного забезпечення потреб будь-яких економічних одиниць, з одного боку, та поточні й потенційні реалії запитів щодо розвитку українського суспільства, з іншого, вважаємо, що гострота проблеми фінансового забезпечення останнього тільки наростатиме. Її розв'язання, очевидно, потребує стратегічної візії механізму формування й розміщення фінансових ресурсів суспільства. Її узагальнені кількісні параметри подані в Плані відновлення України, розробленому українським урядом [10].

Проте залишається недостатньо прозорим бачення органами державної влади якісних основ розвитку національної економіки та системи суспільних відносин за-

галом. Тому цілком логічна спроба авторського обґрунтування теоретичних засад ролі фінансів у повоєнному відновленні економіки України.

Метою наукового дослідження є обґрунтування теоретичних засад ролі фінансів у повоєнному відновленні України через призму функціонування інституту влади.

Виклад основного матеріалу дослідження. Попри свою дискусійність, тлумачення сутності фінансів традиційно зводиться до економічних відносин, пов'язаних з формуванням, розподілом і використанням фондів грошових коштів господарюючих суб'єктів, фізичних осіб і суспільства загалом для виконання ними функцій і завдань та забезпечення умов розширеного відтворення [11, с. 4]. Акцент робиться на потребах суб'єктів економічних відносин і їх належному грошовому забезпеченні. Водночас такий підхід дисонує з характеристикою фінансів як доходів, видатків і боргів держави [12, с. 14], тобто через призму суто грошей і грошових потоків. Певну взаємну конфліктність означених трактувань змісту фінансів можливо усунути, якщо взяти до уваги особливий наголос, зроблений під час приватної наукової полеміки з професором С. Юрієм. Шановний науковець запропонував досліджувати сутність фінансів як системи економічних відносин, первинно пов'язаних з розподілом влади (владних повноважень у різноманітних їх проявах), що зумовлює наступний розподіл різноманітних ресурсів у їх вартісній формі. Саме цей теоретичний постулат вважаємо за доцільне покласти в основу стратегії якісних змін у механізмі фінансового забезпечення повоєнного відновлення України.

Конкретика такої стратегії базується на розумінні влади як права та можливості розпоряджатися, керувати ким- або чим-небудь із традиційним акцентом на політичному пануванні, праві керувати держа-

вою [13, с. 193]. В контексті економічних відносин неокласики акцентують увагу на ринковій владі. Їх доповнюють інституціоналісти, які традиційно наголошують на домінуванні інституту приватної власності та відповідним чином розкривають зміст економічної влади. Меншою мірою в наукових публікаціях владу розглядають під кутом зору фінансів, фінансових взаємовідносин і фінансових ресурсів. Природно, “фінанси мають виконувати необхідну функцію для забезпечення виробництва товарів або послуг” [14, с. 55]. Проте спрямування грошових потоків, їх склад і структуру визначають не тільки об’єктивні запити учасників процесу виробництва. Останні перебувають під впливом як “невидимої руки ринку”, так і політичних рішень різної природи, які регламентують, регулюють, спрямовують, обмежують тощо. Відповідно, наявні підстави виокремлювати фінансову владу в системі цілей державного регулювання, на чому зауважила М. Жукова [15, с. 16].

У такому контексті (феномен фінансів через призму влади різної природи) з’являється можливість виявляти причинно-наслідкові зв’язки, які зумовлюють розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів, їх використання в інтересах усього суспільства чи тільки окремих його членів і угруповань. Зауважимо, йдеться не тільки про інститут політичної влади, державного панування. Велика роль залишається за впливом ринкових сил. Проте їхню об’єктивну дію можуть відкоригувати норми та правила, ухвалені суб’єктивно та поширені на великі території. Так, реалії, наприклад, державного регулювання розвитку китайської економіки, або ж інформаційної війни, розв’язаної російською владою, насамперед проти власного народу, свідчать про потужний потенціал Левіафану щодо змін у пріоритетах і, відповідно, економічній поведінці домогосподарств і бізнесу. Навіть якщо такі зміни мають корот-

костроковий характер, їхні наслідки вагомі і для окремих економічних агентів, і для економіки в цілому.

Тому вважаємо за необхідне наголосити на важливості виокремлення та обґрунтування пріоритетів розвитку українського суспільства та національної економіки з позиції формування та функціонування центрів влади, а також її потенційного розподілу в таких вимірах:

- між інститутами державного управління та громадянського суспільства;
- між інститутами державного управління та бізнесом;
- між публічним і приватним секторами економіки;
- між реальним і фінансовим секторами економіки;
- між центральними органами влади й органами місцевого самоврядування.

Зазначені виміри можливо оцінити обсягом, структурою, часовими показниками формування й використання відповідних фінансових ресурсів. Концентрація влади щодо розподілу й перерозподілу останніх, на нашу думку, визначає пріоритети спрямування не тільки фінансових, а й значною мірою всіх інших ресурсів суспільства і, відповідно, – вектори розвитку останнього. Серед найбільш вагомих серед них розглядаємо:

1) демократизацію – розвиток держави на засадах громадянських свобод і високої політичної культури населення. В міжнародному масштабі одним із показників оцінки такого процесу є індекс демократії, який розраховує “Economist Intelligence Unit” з 2007 р. за 60 показниками. В останньому рейтингу, опублікованому на початку 2023 р., Україна посіла 87 місце зі 167 країн (на одну позицію нижче, ніж у попередньому ранжуванні), залишаючись перебувати в групі країн з перехідним (гібридним) режимом демократії. У цьому ж рейтингу, до прикладу, наші найближчі країни-сусіди

належать до країн з недосконалою демократією, а саме: Польща перебуває на 46, Болгарія – 57, Румунія – 61, Молдова – 69 позиції [16, с. 8–9]. Вектор демократизації, крім іншого, потребує розширення джерел фінансування інститутів громадянського суспільства, в тому числі за рахунок доходів домогосподарств і бізнесових структур у прозорій формі. За збереження тренду, який активовано під час воєнного стану, масове донаткування на потреби захисту країни в мирний час доцільно переспрямувати саме в громадянський сектор. Цьому, ймовірно, сприятимуть цілеспрямовані дії органів державної влади в сфері оподаткування доходів населення та суб'єктів малого бізнесу, а також посилення відповідальності отримувачів донатів за використання таких коштів;

2) дерегулювання та лібералізацію – формування органами державної влади максимально сприятливого середовища для ухвалення бізнесових рішень, а також шляхом поліпшення системи судочинства та зменшення рівня корумпованості інститутів державного управління. Вважаємо, що цей вектор не потребує значних обсягів додаткового фінансування. Натомість його стимулювання сприятиме перенесенню частини фінансової влади на рівень бізнесових структур і більш ефективному використанню фінансових ресурсів усіх економічних одиниць;

3) децентралізація процесу розподілу й перерозподілу вартості ВВП, у тому числі шляхом роздержавлення та приватизації, – вектор, який вважаємо найбільш дискусійним серед усіх запропонованих. На перший погляд, зменшення фінансової влади публічного сектору приваблює через можливість переспрямування грошових потоків у сферу приватного бізнесу, як наслідок, – активізацію приватної ініціативи тощо. Тому й з'являються періодично пропозиції щодо

змін у чинних механізмах фінансової взаємодії органів державної влади та решти суспільства. Доволі часто вони стосуються оподаткування й відповідних намірів зменшити податкове навантаження на платників (одна з останніх таких ініціатив – проєкт податкової реформи “10-10-10” [17]). Але ґрунтовний аналіз потенційних потреб відбудови національної економіки [18] змушує вести мову про необхідність концентрації значних фінансових ресурсів з метою задоволення суспільних інтересів. Аксиоматично, на це не може бути спрямований ринковий вибір, який змушені робити суб'єкти господарювання. З іншого боку, вагома концентрація фінансової влади в представників публічного сектору економіки несе загрози й ризики, властиві одержавленій економіці в нестабільному політичному середовищі. Тому важливо змістити акценти у способах та інструментах використання акумульованих державою коштів на користь державних інвестицій у нові робочі місця в пріоритетних видах діяльності; державно-приватного партнерства, насамперед у сфері інфраструктури; різних форм державної допомоги бізнесу на створення робочих місць; державних гарантій за кредитами та компенсації кредитних процентних ставок; державного замовлення на закупівлю товарів і послуг; націоналізації системно важливого бізнесу, якому загрожує банкрутство; стимулювання імпортозаміщення та локалізації виробництва [18];

4) дефінансіалізацію – сукупність заходів, спрямованих на розвиток реального сектору національної економіки. Зважаючи на динаміку частки сектору фінансової та страхової діяльності у ВВП України (3,2% у 2020 р., 3,0% у 2021 р. [19]), а також на критичні оцінки фактичного рівня розвитку національного фінансового ринку [20; 21], потреба в такому векторі розвитку системи фінансової влади в Україні недостатньо

очевидна. Проте в цьому випадку більшою мірою йдеться про необхідність прискореного розвитку реального сектору економіки як джерела фінансового добробуту всіх учасників економічних взаємозв'язків. Його модернізація на інноваційних засадах, очевидно, потребує планомірної концентрації великих обсягів фінансових ресурсів із різноманітних джерел, а відповідно, зміни в механізмах ухвалення рішень власників бізнесу та державних інституцій, які впливають на перерозподіл грошових потоків. Одночасно потребуватиме оптимізації рівень участі держави в операціях на фінансовому ринку, зменшення масштабів впливу "ефекту витіснення", який сьогодні є наслідком гострої потреби сектору загального державного управління в ресурсі для покриття бюджетного дефіциту, спричиненого війною;

5) фіскальну децентралізацію, про успішність реалізації двох етапів якої в Україні впродовж 2015–2021 рр. зазначено неодноразово [22]. Військова агресія завадила продовженню процесу відповідної реформи; натомість вона продукує виклики щодо характеру її проведення в повоєнний період. До таких, насамперед, включаємо об'єктивну обмеженість фінансового ресурсу для забезпечення реальної самостійності органів місцевого самоврядування; різку диференціацію територій України за рівнем спричинених війною руйнувань і, відповідно, за потребами у фінансових ресурсах для їх ліквідації; зміни в структурі населення територій, які кількісно та якісно впливатимуть на податковий потенціал і видаткові потреби місцевих бюджетів тощо. Сукупний вплив означених викликів загрожує змістити центр ухвалення фінансових рішень із територіального на загальнодержавний рівень, або ж посилити диспропорції в соціально-економічному розвитку територій, позбавивши низку органів місцевого самоврядування реальної фінансової влади.

Очевидно, що в умовах воєнного часу не може бути мови про послаблення інститутів державної влади та їхньої центральної складової. Також гострота проблем повоєнної відбудови України змушує погоджуватися на провідну роль політичного панування держави. Проте в нього має бути противага з боку розвинутих і фінансово владних громадянських інституцій і бізнес-спільнот.

Разом з тим, вважаємо за необхідне наголосити, що справжня влада пов'язана з відповідальністю. Можливості довгострокового панування (чи то на ринку, чи то в публічному просторі) невід'ємні від ретельного дотримання принципів публічності та прозорості за всіма означеними вище векторами розвитку українського суспільства. Більше того, на нашу думку, успішність переформатування фінансової влади в повоєнній Україні напряму залежить саме від дотримання такого принципу. Тому недостатньо обґрунтованими та прийнятними вважаємо обмеження доступу до інформації про фінансовий стан економічних суб'єктів, їхніх фінансових рішень, надання пільг окремим бізнес-структурам, масове використання органами місцевого самоврядування благодійних коштів без інформування громадськості про їхніх надавачів тощо.

Висновки. Дискусійність тлумачення фінансів як економічної категорії дає змогу виокремити їхній владний аспект, як за сутністю (фінанси – це система відносин, зумовлена розподілом і перерозподілом владних повноважень), так і за наслідками їх матеріалізованого прояву. Тому подальший розвиток системи суспільних відносин в Україні загалом та її національної економіки зокрема пов'язуємо з рівнем ресурсного забезпечення відповідних потреб і, не меншою мірою, ступенем впливу інституту влади на процеси розподілу та перерозподілу вартості в країні.

Пріоритети суспільного прогресу актуалізують необхідність виокремлення центрів фінансової влади в Україні, а також обґрунтування та реального збалансування їхнього потенціалу різними методами й інструментами за такими напрямками:

- демократизація суспільних відносин, яка сприятиме гармонізації розподілу влади між інститутами державного управління та громадянським суспільством;
- дерегулювання та лібералізація економічних відносин, що дасть змогу оптимізувати розподіл фінансової влади між інститутами державного управління та бізнесовими структурами;
- децентралізація процесу розподілу й перерозподілу вартості ВВП, спрямована на зменшення ризиків, які продукує неадекватне співвідношення фінансової влади публічного та приватного секторів національної економіки;
- дефінаансіалізація – процес, зорієнтований на відновлення балансу влади між інститутами реального та фінансового секторів економіки;
- фіскальна децентралізація, досягнення цілей якої – це запорука успішного співіснування загальнодержавних органів влади й органів місцевого самоврядування, наділених фінансовими повноваженнями та відповідальністю за ухвалені рішення.

Зрештою, вектори повоєнного відновлення й розбудови українського суспільства та національної економіки мають чіткий орієнтир – поновлення довоєнних і згодом поліпшення якісних стандартів життя населення країни. Концентрація необхідних для досягнення таких цілей фінансових ресурсів, вплив на деталізацію механізму їх розподілу та перерозподілу не тільки визначають ступінь фінансової влади окремих економічних суб'єктів, а й загалом перспективи розвитку незалежної Української держави.

Список використаних джерел

1. Мельник М. І., Лещух І. В. Вплив збройної агресії РФ на ендегенний потенціал регіонів України. *Економіка України*. 2022. № 9. С. 21–44.
2. Irtyshecheva I., Kramarenko I., Sirenko I. *The Economy of War and Postwar Economic Development: World and Ukrainian Realities*. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2022. № 8(2). P. 78–82. URL : <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-2-78-82> (дата звернення: 12.01.2023).
3. Крисоватий А. І., Валізура В. А. Новації та напрями вдосконалення податкового законодавства України в умовах воєнного стану. *Фінанси України*. 2022. № 6. С. 33–53.
4. Кудряшов В. П. Стратегічні засади управління державним боргом. *Економіка України*. 2022. № 9. С. 58–76.
5. Клименко К. В., Савостьяненко М. В. Співробітництво України з міжнародними фінансовими партнерами в умовах воєнного стану. *Фінанси України*. 2022. № 5. С. 43–60.
6. Terzyan, A. *Ukraine amidst the War: Main Implications*. *Journal of Liberty and International Affairs*. 2022. № 8 (2). P. 332–345. URL : <https://e-jlia.com/index.php/jlia/article/view/616>.
7. Богдан Т. П. Державний борг і позики під час війни та методи їх поствоєнного врегулювання. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 27–45.
8. Кудряшов В.П. Фінансування інфраструктури в період подолання наслідків війни. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 46–65.
9. Возняк Г., Дмитрик О. Фінансова стабільність та напрями її зміцнення: кейс для України в умовах війни. *Світ фінансів*. 2022. Вип. 2. С. 70–80.
10. План відновлення України. URL : <https://recovery.gov.ua/>.
11. *Теорія фінансів : підручник / за ред. проф. В. М. Федосова, С. І. Юрія*. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 576 с.
12. Андрущенко В. Л. *Фінансова думка Заходу в ХХ столітті: (Теоретична концептуалі-*

зація і наукова проблематика державних фінансів). Львів : Каменяр, 2000. 303 с.

13. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. Київ, Ірпінь : ВТФ “Перун”. 2007. 1736 с.

14. Тернер Е. Між боргом і дияволом: гроші, кредит і реформування глобальних фінансів / пер. з англ. Т.Є. Унковської. Львів : Апріорі, 2020. 416 с.

15. Жукова М.Л. Економічна влада в системі цілей державного регулювання. Бізнесінформ. 2017. № 10. С. 14–19.

16. Democracy Index 2022: Frontline democracy and the battle for Ukraine : A report by EIU. URL : https://pages.eiu.com/rs/753-RIQ-438/images/DI-final-version-report.pdf?mkt_tok=NzUzLVJJUS00MzgAAAGKAtjFamZgoXs9dMKqgaD1hBcJgMOW7oEiBJkcDrzquR323e3i6FfiQGvYvJE3-7o-Ayt73s8gMVfPcBF0Jq08_40P3mnKk3TEKj8Q9LGOoNw.

17. Жарикова А. Податкова реформа «10-10-10»: на Банковій назвали терміни готовності остаточного варіанту. Економічна правда. 2022. 23 вересня. URL : <https://www.epravda.com.ua/news/2022/09/23/691803/>.

18. Данилишин Б. Яка частка держави в економіці потрібна Україні. Економічна правда. 2022. 15 липня. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/15/689200/>.

19. Валовий внутрішній продукт. Державна служба статистики України. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

20. Селіверстова Л. С., Адаменко І. П. Особливості розвитку фінансового ринку України. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 9. С. 13–17. URL : http://www.investplan.com.ua/pdf/9_2018/4.pdf.

21. Tulai O. I., Alekseyenko L. M. Financial Market of Ukraine: Current Situation and Development Prospects. Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації : тези учасників IV Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. (м. Хмельницький, 20 вересня 2019 р.). Хмельницький, 2019. С. 153–156. URL : <http://dspace.wunu.edu>.

[ua/bitstream/316497/35226/1/Tezi_Hmeln_IV_konf.pdf](https://bitstream/316497/35226/1/Tezi_Hmeln_IV_konf.pdf) (дата звернення: 12.12.2022).

22. Ініціатива “Децентралізація”. URL : <https://decentralization.gov.ua/about> (дата звернення: 12.12.2022).

References

1. Melnyk, M.I., Leshchukh, I.V. (2022). Vplyv zbroinoi ahresii RF na endohennyi potentsial rehioniv Ukrainy [Ukrainian economy during the military aggression of the russian federation and in the period of post-war recovery]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 9, 21–44 [in Ukrainian].

2. Irtysheva I., Kramarenko I., Sirenko I. (2022). The Economy of War and Postwar Economic Development: World and Ukrainian Realities. *Baltic Journal of Economic Studies*, 8(2), 78–82. Available at : <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-2-78-82>

3. Krysovatyi, A.I., Valihura, V.A. (2022). Novatsii ta napriamy vdoskonalennia podatkovoho zakonodavstva Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Tax legislation of Ukraine under the conditions of martial law]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 6, 33–53 [in Ukrainian].

4. Kudriashov, V.P. (2022). Stratehichni zasady upravlinnia derzhavnym borhom [Strategic principles of public debt management]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 9, 58–76 [in Ukrainian].

5. Klymenko, K.V., Savostianenko, M.V. (2022). Spivrobotnytstvo Ukrainy z mizhnarodnymy finansovymy partneramy v umovakh voiennoho stanu [Cooperation of Ukraine with international financial partners in martial law]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 5, 43–60 [in Ukrainian].

6. Terzyan, A. (2022). Ukraine amidst the War: Main Implications. *Journal of Liberty and International Affairs*, 8(2), 332–345. Available at : <https://ejlia.com/index.php/jlia/article/view/616>.

7. Bohdan, T.P. (2022). Derzhavnyi borh i pozyky pid chas viiny ta metody yikh postvoiennoho vrehuliuvannia [Public debt and loans during the war and methods of their post-war adjustment]. *Fi-*

nansy Ukrainy – Finance of Ukraine, 4, 27–45 [in Ukrainian].

8. Kudriashov, V.P. (2022). *Finansuvannia infrastruktury v period podolannia naslidkiv viiny [Infrastructure financing in the course of overcoming wartime consequences].* *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 4, 46–65. [in Ukrainian].

9. Vozniak, H., Dmytryk, O. (2022). *Finansova stabilnist ta napriamy yii zmitsnennia: keis dlia Ukrainy v umovakh viiny [Financial stability and directions of its strengthening: the case of Ukraine in conditions of war].* *Svit finansiv – World of Finance*, 2, 70–80 [in Ukrainian].

10. *Plan vidnovlennia Ukrainy [Ukraine recovery plan].* Available at: <https://recovery.gov.ua/>.

11. Fedosov, V.M., Yurii, S.I. (Ed.). (2010). *Teoriia finansiv [Theory of finance].* Kyiv : Tsentru uchbovnoi literatury [in Ukrainian].

12. Andrushchenko, V.L. (2000). *Finansova dumka Zakhodu v XX stolitti (Teoretychna kontseptualizatsiia i naukova problematyka derzhavnykh finansiv) [Financial thought of the West in the 20th century (Theoretical conceptualization and scientific problems of public finance)].* Lviv : Kameniar [in Ukrainian].

13. Busel, V.T. (Ed.). (2007). *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language].* Kyiv, Irpin : VTF “Perun” [in Ukrainian].

14. Terner, E. (2020). *Mizh borhom i dyiavolom: hroshi, kredyt i reformuvannia hlobalnykh finansiv [Between debt and the devil: money, credit and fixing global finance].* Lviv : Apriori [in Ukrainian].

15. Zhukova, M.L. (2017). *Ekonomichna vlada v systemi tsilei derzhavnogo rehuliuвання [The economic power in the system of objectives of the state regulation].* *Biznesinform – Businessinform*, 10, 14–19 [in Ukrainian].

16. *Democracy Index 2022: Frontline democracy and the battle for Ukraine : A report by EIU.* Available at: https://pages.eiu.com/rs/753-RIQ-438/images/DI-final-version-report.pdf?mkt_tok=Nz-UzLVJJUS00MzgAAAGKAjFamZgoXs9dMKqgaD1hBcJgMOw7oEiBJkcDrzguR323e3i6FfiqQGVyy

[JE3-7o-Ayt73s8gMVPfCBF0Jq08_40P3rmnKk3TEKj8Q9LGOoNw.](https://www.epravda.com.ua/news/2022/09/23/691803/)

17. Zharykova, A. (2022). *Podatkova reforma «10-10-10»: na Bankovii nazvaly termyny hotovnosti ostatochnoho variantu [Tax reform “10-10-10”: Bankova named the dates of readiness of the final version.].* *Ekonomichna pravda – Economic Truth.* Available at : <https://www.epravda.com.ua/news/2022/09/23/691803/>.

18. Danylyshyn, B. (2022). *Yaka chastka derzhavy v ekonomitsi potribna Ukraini [What share of the government in the economy does Ukraine need].* *Ekonomichna pravda – Economic Truth.* Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/15/689200/>.

19. *Valovy vnutrishnii produkt [Gross domestic product] Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy – State Statistics Service of Ukraine.* Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

20. Seliverstova, L.S., Adamenko, I.P. (2018). *Osoblyvosti rozvytku finansovoho rynku Ukrainy [Features of the development of the financial market of Ukraine].* *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: Practice and Experience*, 9, 13–17. Available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/9_2018/4.pdf.

21. Tulai, O.I., Alekseyenko, L.M. (2019). *Financial Market of Ukraine: Current Situation and Development Prospects.* Available at: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/35226/1/Tezi_Hmeln_IV_konf.pdf

22. *Iniatsyiva “Detsentralizatsiia” [Decentralization initiative].* Available at: <https://decentralization.gov.ua/about>.